

strijdtoneel', waarin Schuurisma wel degelijk op overtuigende wijze aan weet te geven dat de 'jaren van opgang' een eenheid vormden. Ook het uitgebreide hoofdstuk over beeldende kunst (inclusief film) en bouwkunst geeft blijk van Schuurisma's belezenheid en engagement en van zijn vaardigheid als syntheticus en chroniqueur. Hoewel het centrale ordenende principe van *Jaren van opgang* onvoldoende onderbouwd is, valt Schuurisma's poging te waarderen, en niet alleen vanwege het schier encyclopedische karakter van het boek. *Jaren van opgang* doorbreekt met name in de behandeling van de Nederlandse cultuur de traditionele periodisering van de twintigste-eeuwse geschiedenis, waarin de beide wereldoorlogen de belangrijkste cesuren vormen.

D. J. Wolfram

J. W. Stutje, *De man die de weg wees. Leven en werken van Paul de Groot 1899-1986* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2000; Amsterdam: De bezige bij, 2000, 610 blz., f59,90, ISBN 90 234 3908 2).

Of Paul de Groot het beste gekarakteriseerd kan worden als de man die de weg wees, valt te betwijfelen. De koers werd namelijk uitgestippeld in Moskou, niet in Amsterdam. Het grootste gedeelte van zijn carrière als partijleider van de CPN was De Groot dan ook vooral een volger. Een briljant volger, dat wel. Het viel niet mee de voortdurend wijzigende politieke inzichten van leidende Sovjet-kringen te interpreteren, laat staan te voorspellen. Maar De Groot was daarin beter dan wie ook. Zo kon hij de macht verwerven en die lange tijd behouden: van 1938 tot 1977 deelde hij de lakens uit in communistisch Nederland.

Naast de biografische schets die Igor Cornelissen in 1996 aan de Nederlandse 'Stalin in zakformaat' wijdde, is nu een volwaardige, wetenschappelijk verantwoorde biografie beschikbaar. De Amsterdamse historicus Jan Willem Stutje tekende daarvoor. Ruim tien jaar werkte hij — naast zijn baan als leraar — aan de levensbeschrijving van Paul de Groot. Het is een inspanning die te rechtvaardigen valt. Een partijleider die bijna veertig jaar lang een niet onbelangrijke politieke stroming aanvoert, is een biografie van deze omvang waard. Daarbij komt dat de geschiedenis van de CPN en haar belangrijkste voorman om allerlei redenen blijft intrigeren. De laatste tijd zijn dan ook nogal wat boeken verschenen over het Nederlandse communisme. Onder de auteurs bevinden zich zowel oud-partijgangers die zich rekenschap wilden geven van hun stalinistische verleden (Schreuders, Verrips) als historici met een meer externe betrokkenheid (Cornelissen, Galesloot/Legêne, Voerman).

Jan Willem Stutje behoort tot de laatste stroming. Hij wil Paul de Groot schetsen in zijn sociale, culturele en politieke context. Daarbij is hij op zoek naar meer inzicht in het stalinisme, het politieke systeem waaraan De Groot in Nederland als geen ander vorm gaf. Via de partijleider tracht Stutje toegang te krijgen tot de 'niet gecodificeerde en niet geformaliseerde verbanden en structuren van het systeem'. Hoe zag, zo vraagt hij zich met andere woorden af, het 'geheime' leven aan de top eruit? Stutje lijkt erin geslaagd die laatste vraag voor een belangrijk deel te beantwoorden. Op basis van een grote hoeveelheid deels nog ongebruikt bronnenmateriaal geeft hij een minutieuze beschrijving van de handel en wandel van de opeenvolgende partijbesturen en aanverwante gremia. Daarin is één constante: Paul de Groot.

In 1899 werd deze als Saul geboren op de Amsterdamse Zwanenburgwal in de toenmalige joodse wijk. Zijn vader was diamantbewerker. De jongen groeide op in Antwerpen, waar het gezin was heen getrokken omdat in Amsterdam geen werk meer viel te krijgen. Paul, zoals hij zich was gaan noemen, was op school een goede leerling. Doorleren was er echter niet bij:

vanaf zijn dertiende jaar moest hij helpen de kost te verdienen, in het diamantvak uiteraard. Paul werd vakbonds lid en wendde zich na de Oktoberrevolutie van 1917 tot de prille communistische beweging. In 1920 trouwde hij met Sally Borzykowska, een Poolse vluchteling. Het volgend jaar kregen zij een dochter, Rosa, genoemd naar Rosa Luxemburg. Nadat De Groot in 1923 wegens agitatie het land was uitgezet, keerde hij met zijn gezin na omzwervingen door Duitsland en Frankrijk in 1925 terug in Amsterdam. Begin 1926 liet hij zich overschrijven van de Franse naar de Nederlandse communistische partij. Daar steeg zijn ster snel. In 1930 trad hij toe tot het partijbestuur, in 1938 werd hij de eerste man. Nadat de partij in juli 1940 was verboden, dook De Groot met zijn gezin onder. Dat leidde tot de gebeurtenis die hem de rest van zijn leven op traumatische wijze zou blijven achtervolgen: de inval op zijn onderduikadres in Gorssel en de arrestatie van zijn vrouw en dochter, terwijl hij zich zelf uit de voeten maakte. Sally en Rosa werden naar Auschwitz gedeporteerd en vermoord. In de tijd dat veel CPN-ers actief bij de illegaliteit betrokken raakten en dat met hun leven moesten betalen, bleef De Groot onbereikbaar ondergedoken. Pas na de bevrijding verscheen hij weer. Zijn gezag had onder zijn afwezigheid nauwelijks geleden. 'Het gemak waarmee hij zich weer in het zadel hees, was verbluffend', aldus Stutje. Het zadel zou hij voorlopig blijven berijden, alle belagers schijnbaar moeiteloos van zich afschuddend. Tot 1977, het jaar waarin hij als erevoorzitter een laatste poging deed het partijbestuur naar zijn hand te zetten. De coup mislukte en de inmiddels bejaarde De Groot besloot de strijd definitief te staken. Tien jaar later stierf hij in een joods bejaardencentrum te Bussum, gedementeed, geïsoleerd en gedesillusioneerd.

Het lange leven van De Groot wordt door Stutje van het begin tot het einde beschreven. Daarbij weet hij een prettige distantie tot zijn onderwerp te bewaren. Aan de andere kant beschikt hij over voldoende inlevingsvermogen en begrip om een afgewogen portret van Paul de Groot te schetsen. Dat moet niet altijd makkelijk zijn geweest, want over de persoon van de CPN-leider blijken de meningen verdeeld. Sonja Prins, door De Groot tot redactiesecretaresse van politiek en cultuur gebombardeerd, vond hem gezellig en vriendelijk. Volgens haar was hij trouwens de enige in de partijleiding die een vrouw zonder aarzeling een belangrijke functie kon geven. En Frans Bekker, de voorzitter van de Organisatie van progressieve studerende jeugd, maakte een warme en meelevende De Groot mee, die hem op het Moskouse vliegveld in de armen sloot toen Bekkers verloofde verongelukt was. Daar staan andere meningen tegenover, zoals die van Gerard van het Reve sr., die De Groot een kwaadaardige geestigheid toedichtte en hem een nare man vond. Zijn zoon Gerard Komelis deed daar nog schepje bovenop in zijn boek *Nader tot U*. Zowel Stutje als Cornelissen citeren zijn bekende en groteske portret van de etende De Groot met graagte. Ook Wim Polak, die De Groot in de eerste maanden na de bevrijding leerde kennen, vond hem onsympathiek en autoritair. Stutje verzoent deze totaal verschillende waarnemingen door te stellen dat De Groot een man van uitersten was. Door zijn grilligheid en zijn neiging van het ene uiterste in het andere te vallen, kon hij het met niemand lang uithouden. Hij verdroeg behalve zijn familie — De Groot hertrouwde in 1951 — weinigen in zijn directe omgeving. Van 'cameraderie' moest hij niets weten. Vooral met intellectuelen ging hij minder gemakkelijk om. Zo viel de jonge scholingsleider Ger Harmsen op dat de partijleider een norske indruk maakte en hem niet groette, als ze elkaar in het trappenhuis van het partij hoofdkwartier tegenkwamen. Stutjes oordeel over de persoon van De Groot is uiteindelijk niet positief. Al vanaf 1927 joeg deze volgens hem rücksichtloos zijn eigen belang na, waarbij noch het partijbelang, noch het belang van de arbeidersklasse nog langer in het geding was. Scrupules kende hij niet, de leerschool van het stalinisme maakte het hem gemakkelijk met tegenstanders af te rekenen. 'Wat oud en versleten is, mensen en methodes, moet onbarmhartig worden neergehaald', zo luidde zijn credo. Wat De Groot volgens Stutje

echter miste, was bravoure en een onafhankelijke geest. Buiten de kring van het partij kader genoot hij dan ook weinig gezag.

Binnen deze kring was dat gezag des te sterker. De Groot was doorgaans in staat een aantal trouwe volgelingen aan zich te binden, dat hem zonder aarzelen steunde. Dat kon soms ver gaan. Stutje noemt enkele hilarische gevallen. Henk Gortzak bijvoorbeeld, die op vakantie in Hongarije in internationaal gezelschap in één adem de namen van Stalin, de Hongaarse partijleider Rakosi en Paul de Groot over het nachtelijke Balatonmeer scandeerde. Of Ger Verrips, die partijgenote Sonja Prins kapittelde omdat die gewaagd had te spreken van het belangrijke theoretische werk van Gorter, Pannekoek en Henriette Roland Holst. 'Als er sprake is van theoretische verdieping in het Nederlandse communisme', zo citeert Stutje Verrips, dan had Prins er beter aan gedaan 'de naam van P. de Groot te noemen'. De persoonsverheerlijking, die zo in de jaren vijftig van de grond kwam, werd ten dele door De Groot zelf vorm gegeven. Zo verscheen in 1949 een nogal dweperig artikel in *De Waarheid*, dat ondertekend was door verzetsheld en bestuurslid Jaap Brandenburg. Stutje betwijfelt diens auteurschap echter. Een bescheiden arbeider als Brandenburg bedient zich niet van dit soort taalacrobatiek, stelt hij. De suggestie is dat de tekst van de bewierookte leider zelf afkomstig was.

De Groots macht berustte volgens Stutje hoofdzakelijk op zijn erkenning als partijleider door Moskou. De CPN verbond haar bestaansrecht en haar politieke oriëntatie met de verdediging van de Sovjet-Unie. De Groot hield de regie strak in handen. Daarvoor was de nodige manoeuvreerkunst vereist, waarbij standpunten soms soepel ingeruild moesten worden voor andere. Dat was niet altijd eenvoudig. 'Hitler tot belangrijke concessies gedwongen', schreef hij in september 1938 boven een commentaar op het verdrag van München. Toen Moskou evenwel de volgende dag sprak van een 'gruwelijke overwinning der oorlogskrachten', was de Nederlandse partijleider gedwongen zijn mening te herzien. En nadat hij in 1946 uitgebreid Joegoslavië en Tito had geprezen, moest hij enkele maanden later uit Moskou vernemen dat de Joegoslavische leider niets anders was dan een gevaarlijke fascist.

Aan de andere kant bruuskeerde de klakkeloze overname van de Russische standpunten zo nu en dan de achterban. Op last van de Sovjet-Unie sprak De Groot zich in 1949 uit tegen de soevereiniteitsoverdracht van de Indonesische gebieden aan de Republiek van Soekarno en Hatta, die Moskou niet welgevallig waren. Tegelijkertijd keerde hij zich tegen de Nederlanders die weigerden zich als militair naar Indonesië te laten sturen. De meeste partijleden konden voor deze staaltjes van hogere politiek weinig waardering opbrengen. In 1953 verloor *De Waarheid* duizenden abonnees toen De Groot te keer ging tegen de inzet van Amerikaanse genietroepen en helikopters bij de watersnoodramp.

De moeilijkste wending kwam echter korte tijd later, toen Stalin stierf en Chroestjsjov de macht overnam. Diens rede achter gesloten deuren op het CPSU-congres van 1956, waarin de misdaden van Stalin aan de kaak werden gesteld, betekende voor De Groot een lastig dilemma. Moest hij toegeven dat hij het altijd verkeerd had gezien? En dat hij zelf ook vuile handen had gemaakt, voor niets? Of moesten de aantijgingen simpelweg ontkend worden? In de praktijk koos hij voor een soort tussenweg. Hij wendde een ommezwaai voor, maar deze was maar schijn. De Groot bleef zich altijd tegen de destalinisatie verzetten en in stilte hopen op een omslag in de Sovjet-leiding. En intussen liet hij de CPN een onafhankelijker koers varen.

De Groot was de Nederlandse belichaming van het stalinisme. Zo bezien is het geen slecht idee via hem de poldervariant van het systeem te verkennen. Waarnemingen biedt Stutje meer dan voldoende. Onbekenden met de communistische partijcultuur zullen het verhaal over de tientallen opeenvolgende ruzies, kuiperijen en mentale liquidaties waarschijnlijk met stijgende verbazing hebben gelezen. De warmte en verbondenheid die de CPN-leden tijdens de oorlogsjaren voelden, stonden in schrille tegenstelling tot de verbale gevechten die zich op het

eerste partijcongres na de bevrijding afspeelden. De verbitterde strijd om de leiding tussen Wim van Exter en Paul de Groot leidde tot stuitende taferelen, aldus Stutje. De Groot won. De achtereenvolgende zuiveringen in de jaren veertig en vijftig hadden vooral tot doel hem in het zadel te houden.

Gelukkig bleven in Nederland de gevolgen voor de slachtoffers beperkt tot de beëindiging van het partijleven. Maar afgezien daarvan verschilde de gang van zaken niet zo heel veel van Stalins praktijken in de Sovjet-Unie. Meestal werd de verwijdering ingeleid door het min of meer systematisch uiten van allerlei verzonnen beschuldigingen. Die konden soms tamelijk ridicule vormen aannemen. Zo moest oud-verzetman Gerben Wagenaar voor een volle zaal aanhoren hoe De Groots jeugdige paladijn Marcus Bakker hem ervan beschuldigde een agent van de Britten te zijn. Hij, Bertus Brandsen, Frits Reuter en Henk Gortzak waren ineens niets meer dan 'verraders'. Royement was hun deel. Dat was overigens geen geringe straf voor mensen die hun leven in dienst van de partij hadden gesteld en vaak ook gewaagd. Al eerder waren partij veteranen Daan Goulooze, de arts Ben Polak en nog een aantal anderen op vergelijkbare wijze uit de partij verwijderd. De waakzaamheid tegen mogelijke klassevijandige daden van partijgenoten onttaarde gemakkelijk in bekluren en klikken. Een klikbrief van de later zo gerespecteerde politicus Marcus Bakker aan De Groot wordt door Stutje nagenoeg integraal gepubliceerd. Bakkers roddelverhaal levert een verbijsterend kijkje in de stalinistische keuken. Stutje schildert nog andere staaltjes van micro-stalinistisch machtsmisbruik. Amsterdamse communistische wethouders werden verondersteld bij woningtoewijzing partijgenoten te bevoordelen. De partijleider zelf kreeg bijvoorbeeld door toedoen van wethouder Harry Verheij een ruime flat in Amsterdam-Noord toebedeeld. En met enige smaak verhaalt Stutje over de luxe vakanties, die de familie De Groot en andere gezinnen van vooraanstaande Nederlandse communisten genoten aan de Zwarte Zee. Op uitnodiging van de Sovjet-Unie uiteraard, kosteloos verplaatst door vliegtuigen en officiële auto's.

Zo toont *De man die de weg wees* het stalinisme in werking, maar daarmee is nog weinig gezegd over de werking van het stalinisme. Wat is dat voor een systeem, dat kennelijk het slechtste in de mens naar boven haalt? Wat is het kenmerkende? Was er een soort organisatorisch mechanisme, dat naar 'stalinisme' leidde? Men zou dat gemakkelijk kunnen denken: in veel andere communistische partijen lijkt het er niet veel anders aan toe te zijn gegaan dan in de Nederlandse. Stutje biedt zelf geen antwoord op deze vragen. Zijn verhaal is helder, de hoeveelheid vergaarde informatie indrukwekkend, maar de vele waarnemingen worden niet in een analytisch kader geplaatst. Hoewel Stutje expliciet stelt naast het levensverhaal van Paul de Groot een verkenning te willen bieden van het stalinisme, problematiseert hij dit verschijnsel niet. Hij legt zelfs niet uit wat hij precies onder de term verstaat. Het is aan de lezers zelf zich via Stutjes beschrijving een dieper inzicht te verwerven in het politieke systeem waaraan De Groot vorm gaf. Daarbij zouden zij er overigens goed aan doen tevens de wat meer recente internationale literatuur over het stalinisme te benutten die Stutje blijkens zijn literatuurlijst grotendeels ongebruikt liet. Op die manier kan men de Nederlandse versie van het stalinisme in een theoretisch en vergelijkend internationaal kader zetten. Voor een goed begrip is dat onontbeerlijk.

Verklaringen voor het gedrag van Paul de Groot biedt Stutje wel, al overtuigen sommige daarvan niet ten volle. De veelvormigheid en tegenstrijdigheid van De Groots karakter komen goed naar voren. Maar waardoor dat karakter nu precies gevormd werd, is natuurlijk lastiger te bepalen. In zijn streven een naturalistische schets van het door afkomst en milieu gedetermineerde individu te vermijden, zoekt Stutje zijn verklaringen liever in sociaal-politieke omgevingsfactoren. Dat voorkomt zijns inziens een psychologiserend reductionisme, waarin De Groots politieke optreden beschouwd wordt als een illustratie van zijn karakter en gemoeds-

behoefden. Of we met deze biografisch-technische beginselverklaring in de praktijk goed uit de voeten kunnen, staat te bezien. Zo moeten we volgens Stutje De Groots ontwikkeling tot het communisme en zijn verbondenheid met de Sovjet-Unie niet los zien van de minderheidspositie die hij als jood, als Viaamssprekende en als arbeider in zijn jongelingsjaren op velerlei gebieden moet hebben ervaren. Men kan zich echter afvragen wat zo'n constatering waard is. Er zijn ongetwijfeld genoeg Viaamssprekende joodse arbeiders die zich niet tot het communisme hebben bekeerd. Moeten we die beslissing dan wél los zien van hun achtergrond?

Op andere momenten blijken De Groots gemoedsbehoefden Stutje wel degelijk tot verklaring voor diens politieke gedrag te dienen. Het belangrijkste voorbeeld is de arrestatie van De Groots vrouw en dochter in de oorlog. Het lijkt weinig twijfel dat dit een traumatische gebeurtenis was, die diep heeft ingegrepen in zijn leven. Later kwam de hartverscheurende herinnering aan de oorlog regelmatig naar boven. Dat maakt Stutje overtuigend duidelijk, maar hij gaat al psychologiserend een grote stap verder als hij De Groots naoorlogse gebrek aan scrupules hieraan toeschrijft. De redenering is dat de communistische partij na de oorlog een tehuis vormde waarin velen zingeving vonden voor het lijden in de oorlog. Zo ook voor Paul de Groot. Toen de partij na de onthullingen over Stalin in de ogen van De Groot in gevaar werd gebracht door degenen die voorzichtig aandrongen op een destalinisatie van de CPN, schreeuwde dat om wraak. De dreiging van de destalinisatie wakkerde de hartstocht aan waarmee De Groot aan het stalinisme vasthield, aldus Stutje: traumatisering en herleving van het verdriet leken alsnog hun tol te eisen. Zo ligt de verklaring voor De Groots nietsontziende methodes en zijn gewoonte Stalins misdaden goed te praten of te bagatelliseren dus voor een groot deel in een oorlogstrauma. Het kan, maar de plausibiliteit van een dergelijke redenering is voor niet-psychologen moeilijk na te gaan. Afgezien daarvan is het een probleem dat dit soort verklaringen moeilijk met overtuigende voetnoten te schragen zijn. Stutje doet dat dan ook niet. Mij lijkt overigens dat De Groot in de jaren vóór de oorlog ook al weinig hinder ondervond van scrupules.

Jammer is dat het boek alleen een personenregister bevat, en geen zakenregister. Met de geringe hoeveelheid organisaties die de revue passeren, was dat geen overbodige luxe geweest. Verder is te betreuren dat er nog steeds uitgevers zijn die geloven dat voetnoten de bladspiegel verstoren en een verkoopsucces in de weg staan. Ook hier is dat het geval: de verwijzingen zijn achter in het boek weggestopt. Bij een werk als dit, waar je toch regelmatig even wilt weten waar de auteur zijn kennis eigenlijk vandaan heeft, is dat tijdrovend en irritant. Deze aanmerkingen nemen niet weg dat Jan Willem Stutje een gedegen biografie heeft geschreven. Een zeer leesbaar boek bovendien. Zo hanteert hij soms aardige *oneliners*. 'In mei 1968 leek overal, behalve in de CPN, de verbeelding aan de macht', bijvoorbeeld. Of: 'De Groot wendde voor of er nooit een trouwer volgeling van Chroestjsjov had bestaan dan hij'. Maar het is niet alleen dit soort lichtvoetigheid die deze biografie van een onaangenaam mens tot aangename leeskost maakt. De toon en de stijl van het boek doen prettig aan. Het leven in de partijtop van de CPN wordt levendig en rijk gedetailleerd in kaart gebracht. En Paul de Groot raakt met deze levensbeschrijving veel van zijn legendarische raadselachtigheid kwijt. Als analyse van het Nederlandse stalinisme laat Jan Willem Stutjes dissertatie misschien wat te wensen over, maar als biografie is *De man die de weg wees* geslaagd.

Henk Wals

Th. Meder, *Vertelcultuur in Waterland. De volksverhalen uit de collectie Bakker in hun context (ca. 1900)* (Amsterdam: Stichting beheer IISG, 2001, 573 blz., f69,90, ISBN 90 6861 205 0).

Het Amsterdamse Meertens Instituut beschikt over een rijke collectie aan volkskundig onderzoeksmateriaal, dat sinds het ontstaan van het instituut, in 1930, is verzameld. Twee deelcollecties springen eruit: het materiaal dat verzameld is met behulp van vragenlijsten én de omvangrijke collectie van zo'n kleine 32.000 volksverhalen. Beide bronnenseries zijn onder historici weinig bekend maar kunnen toch, mits de juiste vragen gesteld worden, waardevolle informatie geven over met name het dagelijks leven op het Nederlandse platteland, informatie die uit andere bronnen niet zo eenvoudig verkregen kan worden. De vragenlijsten, waarvan de eersten al uitgingen in 1934, zijn een soort van enquêtes, waarin naar uiteenlopende onderwerpen werd gevraagd zoals bijvoorbeeld gewoonten en gebruiken rondom de dood, de viering van Sint Maarten en andere kalenderfeesten, het dragen van de trouwring enzovoorts, enzovoorts. De door de informanten ingevulde vragenlijsten zijn op het Meertens Instituut in te zien.

De meeste volksverhalen, de andere omvangrijke seriële bron, zijn al rond 1900 opgetekend, op initiatief van de in volkskundige kring zeer bekende neerlandicus G. J. Boekenooen (1868-1930). In den lande had hij verschillende informanten, die voor hem de boer opgingen. Eén van hen was Comelis Bakker (1863-1933), die huisarts was in Broek in Waterland, de waterrijke streek ten noorden van Amsterdam. De verhalen die hij optekende zijn nu uitgegeven door neerlandicus Theo Meder, die bij het Meertens Instituut het volksverhaalonderzoek onder zijn hoede heeft.

Wanneer we deze volksverhalenbundel vergelijken met die van eerdere bundelingen van het Meertens Instituut, dan valt vooral de zeer uitvoerige inleiding op, die liefst 213 pagina's bedraagt. Terwijl vroeger gedacht werd dat de verhalen min of meer voor zich zelf spraken, en dus nauwelijks een inleiding nodig hadden, gaat Meder uitvoerig in op de context. Niet alleen geeft hij een analyse van de inhoud van de verhalen, hij belicht ook de sociaal-economische context van het dagelijks leven in Broek in Waterland rond 1900, geeft informatie over de vertellers van de verhalen en laat ook zien vanuit welke (inmiddels verouderde) premissen Comelis Bakker onderzoek deed naar volkscultuur. Want Bakker was niet in alles geïnteresseerd wat hij hoorde. Zijn aandacht ging, net als die van andere onderzoekers in die tijd, vooral uit naar verhalen over heksen en tovenaars, over klopgeesten en spookdieren. Het sloot aan bij de toen aangehangen visie dat volkscultuur vooral gekenmerkt zou worden door bijgeloof en dat in de volksverhalen een tijdloos 'vroeger' werd beschreven dat terugreikte tot in de voorchristelijke periode.

De grote aandacht voor de cultuurhistorische context is een belangrijke stap voorwaarts in het volksverhaalonderzoek, die de verhalen ook voor historici aantrekkelijk maken als bron. De nu gepresenteerde verhalen zijn qua omvang beperkt en tellen vaak niet meer dan zes of zeven regels tekst. Het zijn eigenlijk een soort moppen, met vaak een pikante, seksuele inhoud. Boertige humor waarom wij niet altijd meer kunnen lachen. Heel veel verhalen gaan ook over heksen en kollen. Bijvoorbeeld over wijze vrouwen die een sterfgeval konden voorspellen. Enkele van die vrouwen heeft Meder weten thuis te brengen, zoals bijvoorbeeld Grietje Holleman (1823-1894). Bakker hield haar overigens 'voor een zeer zenuwachtig mensch, die prat ging op haar kunst en gaarne daardoor op de omgeving den indruk maakte van iets bijzonders te zijn'. Holleman beschikte over de gave van het 'tweede gezicht': ze kon sterfgevallen voorspellen. In haar verbeelding zag ze dan bijvoorbeeld een lijkstoet passeren en wist dan dat er binnenkort iemand zou overlijden. In de collectie Bakker zijn heel wat verhalen over haar opgetekend.

Volksverhalen zijn voor verschillende soorten onderzoek bruikbaar. Literatuurwetenschappers